

Saša Moderc
Univerzitet u Beogradu
Filološki fakultet
Srbija
smoderc@fil.bg.ac.rs

UDK: 821.163.6.03-31=163.41
Naučni članak

Neka zapažanja o srpskom prevodu knjige *Čefurji raus!* Gorana Vojnovića

Sažetak

Knjiga *Čefurji raus!*, autora Gorana Vojnovića, postavlja pred prevodioca na srpski jezik dva problema. Jedan je prisustvo dva registra slovenačkog jezika – govornog i književnog. Pošto u srpskom jeziku govorni i književni registar nemaju iste osobine kao u slovenačkom, tekst prevoda često briše razlike u registrima; u prenošenju emotivnih i psiholoških reakcija protagonisti gubi se ekspresivnost originala. U radu se beleže usvojena rešenja i predlažu se dodatna, koja mogu da posluže za isticanje govornog registra u prevodu. Drugi problem jeste upotreba srpskog jezika u originalnom tekstu, gde ona ukazuje na sociološku i kulturnu neintegriranost glavnog lika u slovenačko društvo. Problem iznalaženja prevodnog ekvivalenta za srpski tekst u originalu i problem očuvanja onih funkcija koje ima srpski jezik u slovenačkom tekstu ostaju bez rešenja. Upotreba dijalekata srpskog jezika proizvela bi drugačiju sociološku i kulturološku sliku; delimična zamena srpskog jezika u originalu slovenačkim elementima u prevodu može biti jedno od mogućih rešenja, ali ovaj postupak zahteva veliki trud i osećaj za meru. Čitalac u Srbiji ne razume slovenački onoliko koliko čitalac u Sloveniji razume srpski. Imajući u vidu ova dva osnovna problema, zaključak rada jeste da roman *Čefurji raus!* ostaje nerešen prevodilački izazov i povod za dodatne traduktološke analize.

Ključne reči: traduktologija, govorni register, književni register, srpski, slovenački

Knjiga Gorana Vojnovića *Čefurji raus!* privukla je u Sloveniji veliku pažnju publike, ponajviše zbog delikatnog i na provokativan način predstavljenog problema sociokulturne integracije neslovenaca u slovenačko društvo. Termin *neslovenci* u ovom radu upućuje na slovenačke državljanе koji su poreklom iz drugih republika bivše Jugoslavije, a nastanjeni su na teritoriji Republike Slovenije. Prevod ove knjige na srpski jezik objavljen je 2014. godine; tekst je prevela Ana Ristović, a izdavač je beogradski „Rende“. Sociološka i kulturološka dimenzija Vojnovićeve knjige i problemi koje tako ustrojeno delo postavlja pred čitaoca i kritičara bili su predmet posebnih osvrtata (up. Skubic 2006, Strsoglavec 2010, Đukanović 2014); naš pristup biće, stoga, usmeren prvenstveno na lingvističke osobine teksta originala i teksta prevoda. Želimo da ukažemo na neke od prevodilačkih postupaka, u uverenju da će iznesena zapažanja biti od koristi kako na širem planu, u promišljanju prevodilačkog rada uopšte, tako i na praktičnoj ravni, u prevođenju nekih drugih tekstova koji sadrže probleme poput onih koji se sreću u Vojnovićevom tekstu.

Jezički problem koji bismo kao prvi istakli u knjizi *Čefurji raus!* jeste upotreba govornog registra slovenačkog jezika i njegovo napredno prisustvo s književnim registrom. Paralelnom upotrebom dva registra proizvode se dva plana u naraciji – jedan koji je emotivno i psihološki obojen (on je iskazan govornim registrom), i drugi – koji ima odlike određene objektivnosti i distanciranosti u odnosu na sadržaj pripovedanja (on je iskazan književnim registrom). Ovaj autorov postupak stavio je prevodioca na srpski jezik pred specifičan problem. Naime, govorni registar postoji i u srpskom jeziku, ali on se po svom pravopisu i morfologiji razlikuje u mnogo manjoj meri od književnog registra nego što je to slučaj u slovenačkom jeziku. U slovenačkom, štaviše, govorni se registar grafički beleži na pojednostavljen način (zapisuje se onako kako se izgovara) u odnosu na književni registar, za čije beleženje postoje posebna pravopisna pravila. Pored toga, morfologija književnog registra se u osetnoj meri razlikuje od morfologije govornog registra, što nije slučaj u srpskom jeziku. Upravo morfološka i pravopisna podvojenost između pomenuta dva registra slovenačkog jezika i predstavlja osnovni problem prilikom prevođenja teksta romana *Čefurji raus!* na srpski jezik. Naime, prevodilac treba da u svom tekstu sačuva formalne razlike između govornog i književnog registra, kako bi i njegov, srpski tekst na verodostojan način preneo psihološki i emotivni svet protagonisti ovog književnog dela. Ukoliko se pomenuta razlika između govornog i književnog registra u romanu *Čefurji raus!* zanemari ili se ne

prenese na adekvatan način na drugi jezik (u granicama mogućnosti koje taj jezik pruža), književno delo u prevodu može da izgubi ono što je u originalnom tekstu slovenačkom čitaocu jasno prepoznatljivo. S jedne strane, prepoznatljiv je postupak isticanja psiholoških i emotivnih stanja protagoniste kroz pažljivu i osmišljenu upotrebu govornog registra slovenačkog jezika; s druge strane, prepoznatljiv je postupak prikazivanja objektivno sagledanih i psihološki neutralnih situacija kroz upotrebu književnog registra. U slovenačkom tekstu su prelazi s jednog registra na drugi i s objektivnog pripovedanja na subjektivno čitaocu jasno vidljivi upravo zahvaljujući jezičkoj podvojenosti slovenačkog teksta. Slovenački čitalac u tekstu s govornim registrom jasno uočava odraze unutrašnjih, emotivnih doživljaja protagoniste na koje autor želi da skrene pažnju. Ovakvo vođenje i upućivanje čitaoca umnogome nedostaje u srpskom prevodu; u njemu, naime, nije moguće jasno sagledati granice između govornog i književnog registra. Razlozi zbog kojih je tekst prevoda na srpski okrnjen za značajno stilsko sredstvo kakvo je variranje registara u slovenačkom leže u činjenici da srpski jezik ni u pravopisu ni u morfologiji ne razlikuje ova dva registra u onoj meri i na onaj način kako to čini slovenački. U srpskom jeziku, pravopisna i morfološka odstupanja od norme književnog jezika uglavnom se smatraju gramatičkim greškama i odrazom nedovoljne pismenosti; pored toga, odstupanja nemaju ni status jezičko-stilskog sredstva čija bi funkcija bila da ukaže na piščevu nameru (a u slučaju Vojnovićevog romana, reproducovanjem govornog jezika označava se i ističe dimenzija emotivnih i psiholoških reakcija protagonisti). Zbog nemoćnosti da se u srpskom jeziku obeleže prelasci s govornog registra na književni, ili – možda – zbog nepostojanja usvojenog modela u srpskoj književnosti koji bi prevodiocu poslužio kao osnova i putokaz u kreativnoj obradi vlastitog prevoda, prevod romana *Čefurji raus!* u priličnoj meri gubi od spontanosti u odnosu na slovenački tekst. Smatramo da je prevodilac u svom tekstu morao da pronađe način da koliko-toliko sačuva razliku u registrima. To je mogao da postigne unoseći u većoj meri u svoj tekst elemente odstupanja od pravopisne norme i od morfološkog standarda, naročito na onim mestima čiji izvorni, slovenački ekvivalenti sadrže upravo takve elemente. Na taj način bi se bolje sačuvale stilske karakteristike originala i izbeglo bi se da se za srpski tekst stvori utisak ujednačenosti „na gore“, prema pročišćenom i usvojenom uzoru književnog registra, namećući obeležja književne norme i na onim mestima u tekstu gde ta norma nije primenjena u originalu. Naporedno čitanje slo-

venačkog i srpskog teksta može da osvetli ozbiljan jezički problem s kojim se prevodilac susretao u celom romanu, i iz toga čitanja mogu se izdvojiti primjeri koji ilustruju prevodiočeve postupke i probleme s kojima se susreo prevodeći ovaj tekst. Navešćemo prvo primer koji predstavlja uspešan transfer na srpski:

[1] „Poglej ti tega debila, kaj je kupu. A boš bral o kulturi? Sm ti reku, da kup Novice“. (11%)

[1a] „Vidi ti tog debila, ša je kupio. Oš da čitaš kulturu? Jesam ti reko da kupiš Novice“. (str. 29)¹

U navedenom se primeru moglo i dodatno insistirati na govornom registru uvođenjem još jednog elementa tog registra: umesto „Jesam ti reko...“ mogli su da stoje, na primer, pravopisno neprihvataljiva rešenja „El/Jel sam ti reko...“. Treba istaći da nije uvek moguće pronaći odgovarajući srpski ekvivalent za svaki element govornog registra u slovenačkom tekstu. Prevodilac na srpski jezik mogao bi se naći u opasnosti da predloži, težeći kvantitativnoj korespondenciji stilskih elemenata između svog teksta i teksta originala, jezička rešenja koja bi srpskom čitaocu mogla delovati strano, neobično ili neprirodno. Takvih elemenata, međutim, nema u slovenačkom tekstu, koji uprkos dvojnosti registara čitaocu zvuči familijarno i prihvatljivo. U sledećem primeru:

[2] „Boš vidu, da smo bli u Črnučah“. / „Ma mamica ti je bla v Črnučah. (...) Črnuče so tm k šestka pelje“. (11%)

[2a] „Videćeš da smo bili u Črnučama“. / „Ma keva ti je bila u Črnučama. (...) Črnuče su tamo gde vozi šestica“. (str. 29)

govorni registar se u srpskom mogao reprodukovati tako što bi umesto „videćeš“ stajalo, na primer, „Sa'ćeš da vi' š...“. Ovakvu varijantu navodimo više kao poziv na promišljanje u vezi sa tekstrom prevoda i na njegovo slobodnije oblikovanje u procesu književnog prevođenja, s ciljem da prevod odgovara tekstu originala i na pragmatičkoj ravni. Takođe, ekvivalent za „vozi“ u slovenačkom tekstu mogao je u srpskom biti „pići“ (u značenju „ići, kretati se brzo“). Ovim bi se umesto stilski neutralnog iskaza („Črnuče su tamo gde vozi šestica“) dobio afektivno markiraniji iskaz, koji bi bio bliži govornom registru.

¹ Slovenački tekst smo imali na raspolaganju u elektronskoj verziji, te je lokacija primera označena okvirno, u procentima, onako kako je ona navedena na uredaju za čitanje e-knjiga; srpski tekst nam je bio dostupan u papirnom izdanju.

Na elementima govornog registra trebalo je da se insistira i u primerima poput sledećeg:

- [3] „Ko boš hotu igrat košarko, pa prid nazaj“. (19%)
[3a] „Kad budeš hteo da igraš košarku, možeš da se vratiš“. (str. 46)

Ipak, u upravo navedenom slučaju nije jasno kojim bi se sredstvima u srpskom jeziku sačuvao govorni registar originala. Nismo u potpunosti uvereni u kojoj bi meri varijanta „Moš se vratiš kad očeš da igraš“ bila prihvatljiva i uobičajena za srpskog čitaoca, kao i da bi se sačuvala ona mera prihvatljivosti koju za slovenačkog čitaoca ima odgovarajući tekst originala. Utisak je da je naš neformalni predlog zapravo udaljeniji od norme i manje prihvatljiv nego što je to slučaj sa slovenačkim iskazom.

U narednom primeru, ali i u mnogim drugim, govorni registar mogao se dočarati tako što bi se umesto književnog, upitnog „je l“, upotrebio uzročni veznik „jer“ u istoj, ali gramatički neprihvatljivoj ulozi. Reč je, inače, o uobičajenoj nepreciznosti u govornom registru srpskog jezika:

- [7] „Samo a sem jaz temu Babniku kriv (...)“ (13%)
[7a] „Jesam li ja tom Babniku kriv (...)“ (str. 33)
[7b] „**Jer** sam ja tom Babniku kriv...“

Iako je prevodiočeva „jezička konzervativnost“ možda odraz preteranog opreza, utisak je da se u prevodu ipak beleži preveliki zazor od jezičkog eksperimentisanja i preveliki broj odstupanja od registra originala. Tekst prevoda kao da donekle „falsifikuje“ originalni tekst svojim preteranim približavanjem književnom registru i usvojenim književnim modelima srpskog jezika. A igra registara, ponovićemo još jednom, predstavlja važan stilski i funkcionalni element slovenačkog teksta.

Još jedan način da se sačuva razlika između govornog i književnog registra u srpskom jeziku i da se izbegne pružanje gramatički i stilski preterano pročišćenog teksta čitaocu ovoga prevoda može biti eksperimentisanje s mešanjem cirilice i latinice. Pomenuti postupak je obeležje nedovoljne pismenosti i brzopletog zapisivanja, ali moglo bi da posluži kao neka vrsta kompenzacije za one delove govornog registra originala koji se ne mogu prevesti na adekvatan način. Naravno, efekat koji bi se postigao mešanjem dvaju pisama bio bi isključivo grafički, a ne fonetski, kao u slovenačkom originalu. Ako bi ova „prevodilačka sloboda“ i doprinela da se tekst prevoda dodatno približi tekstu originala, to približavanje važilo bi samo za

grafičku dimenziju teksta. S obzirom na rečeno, problem prevodenja na srpski jezik tekst s dva jezička registra ostaje otvoren, a i samo delo *Čefurji raus!* ostaje otvoreno za prevodenje i za kreativnije eksperimentisanje sa srpskim jezikom.

Druga važna jezička osobina slovenačkog teksta jeste njegova „dvojezičnost“, odnosno piščeva odluka da slovenački tekst prožme čas celim rečenicama na srpskom, čas pojedinačnim srpskim rečima, te psovjkama i raznim uzvicima. Na ovaj način autor naglašava nacionalnu (a samim tim i jezičku) raspolučenost protagoniste, koji se u trenucima emotivne ili psihološke tegobe izražava na srpskom jeziku. Time se ističe ne samo njegova neasimilovanost kada je reč o upotrebi jezika (protagonista nije u mogućnosti da svoje emocije ispolji na slovenačkom jednako snažno kao na srpskom), već i njegova otuđenost (ili, blaže rečeno, otklon) od sredine u kojoj živi i koja – kako je on doživljava – nije voljna da ga prihvati.

„Dvojezičnost“ teksta *Čefurji raus!* postavlja pred prevodioca dva teško rešiva problema. Prvi problem je taj što u prevod na srpski treba uneti tekst koji je izvorno napisan na srpskom jeziku, a da se pritom sačuva utisak „stranosti“ koji takva mesta izazivaju kod slovenačkog čitaoca. Drugi problem je kako sačuvati emotivni i psihološki naboј koji takva mesta dodatno sadrže (naime, poseban emotivni nabolj imaju i mesta napisana govornim registrom slovenačkog jezika; taj nabolj raste na mestima koja su napisana srpskim jezikom). Pošto su ta mesta napisana u originalnom tekstu na srpskom, ovaj jezik ima posebnu sociološku i kulturološku funkciju. Jedno rešenje može biti da se srpski tekst originala u prevodu jednostavno grafički istakne kurzivom. Na taj način bi čitalac odmah uočio koji je deo teksta u originalu bio na srpskom jeziku i znao bi koji delovi teksta nose poseban emotivni i psihološki nabolj. Inače, u slučajevima kada se jezik na koji se prevodi sporadično upotrebljava i u originalu, takav tekst se u prevodu označava fusnotom ili zagradom. Ilustracije radi, u Velikićevom romanu *Ruski prozor* je rečenica: „Dahtao je i stalno ponavljaо: Bella, bella mia“ prevedena na italijanski: „Ansímava e ripeteva in continuazione: *bella, bella mia*“, a u fusnoti prevodilac obaveštava čitaoca da je tekst napisan kurzivom i u originalu napisan na italijanskom². Vojnovićev glavni lik prelazi sa slovenačkog na srpski u trenucima kada je uznemiren, pod stresom, u strahu, ili pod uticajem kakvog drugog, snažnog osećanja. Ukoliko u tekstu prevod-

² Dragan Velikić, *Ruski prozor* (*La finestra russa*. Prevele na italijanski Dunja Badnjević i Manuela Orazi). Izdavač: Zandonai 2011.

da na srpski takva mesta nisu posebno obeležena, čitalac prevoda gubi značajan deo emotivnog i psihološkog naboja, koji je proizvod upotrebe srpskog jezika u slovenačkom tekstu. I ovo rešenje je isključivo grafičko: ono može biti dobro za čitaoca teksta, ali je nefunkcionalno za slušanje teksta, ili za njegovu pozorišnu adaptaciju. Čini se da prevođenje srpskog teksta iz orginala uz upotrebu dijalekata ili lokalnih govora srpskog jezika ne bi dalo odgovarajući efekat na sociološkom i kulturološkom planu. Dijalekti i lokalni govorovi javljaju se povremeno u srpskim književnim delima, ali sam kontrast između dijalekta (drugim rečima – „provincije“) i književnog jezika („kulturnog i civilizacijskog centra“) u kontekstu srpskog jezika nem-a iste one konotacije koje postoje u Vojnovićevom romanu. Ovde se radnja odvija gotovo u celosti u „centru“ (Ljubljani), kome likovi pripadaju, ali oni su većinom deca imigranata, neslovenaca, i sebe doživljavaju kao marginalizovan, neintegriran deo društva, sa svim stvarnim ili zamišljenim posledicama koje proističu iz stanja odbaćenosti i neintegriranosti. Srpski „centar“, Beograd, ne poznaje problem integracije pridošlica iz drugih krajeva i republika (iz Bosne, iz Crne Gore, ili s juga Srbije). Samim tim, prevođenje srpskog teksta iz slovenačkog originala uz pomoć nekog od govora imigranata u Srbiju i u Beograd proizvelo bi drugačije sociokulturne asocijacije i implikacije u odnosu na samo slovenačko delo. U takvom slučaju dobio bi se tekst koji se bavi promenom sredine (unutrašnjom migracijom), a ne emigracijom (odlaskom u stranu sredinu) i problemima koji su povezani s takvom promenom.

Jedno moguće rešenje za problem „dvojezičnosti“ Vojnovićevog teksta može biti da se u prevodu na srpski eksperimentiše sa slovenačkim jezikom na istim onim mestima gde u izvornom, slovenačkom tekstu стоји srpski. Tekst koji je u originalu pisan srpskim jezikom mogao se „poslovenčiti“ u prevodu, obezbeđujući utisak „stranosti“ tih delova teksta; u tom bi postupku trebalo voditi računa o tome da je slovenački znatno manje razumljiv u Srbiji nego što su srpski (i hrvatski) razumljivi u Sloveniji. Dakle, da je ovaj postupak применjen, trebalo bi voditi računa o tome da podražavanje slovenačkog jezika bude umereno, te da tekst srpskog prevoda ostane dovoljno razumljiv, a da srpski čitalac stekne utisak „stranosti“ kod istih onih delova teksta za koje i slovenački čitalac ima takav utisak. Naravno, ovim postupkom bi se proizvelo potpuno izokretanje situacije i dobili bismo Slovenca u Srbiji koji govorи nekakavim slovenačkim jezikom, što svakako ne odgovara originalnom tekstu. S druge strane, dobio bi se „podomaćen“ tekst koji bi bio vrlo razumljiv,

prihvatljiv i efektan kada je reč o srpskoj publici. Ovo razmišljanje otvara zanimljiva pitanja o razumljivosti i prihvatljivosti prevoda, o čemu raspravlja Eko u svojoj studiji *Kazati gotovo istu stvar*. Pomenuto rešenje moglo bi da bude zanimljivo sa stanovišta traduktologije, ali bi verovatno izazvalo već pomenute neodumice kada je reč o verodostojnosti likova. Pored toga, na kulturnom i sociološkom planu, društveni status Slovenaca u Srbiji je u najmanju ruku neutralan i ne predstavlja interesantan materijal za pisanje dela u kome bi protagonist bio neintegrisani Slovenac u Beogradu. Ipak, mislimo da bi osnovna Vojnovićeva poruka o neintegrisanosti i ličnim i emotivnim problemima protagoniste romana mogla da se prenese i prati uz primenu pomenute zamene jezika. Naša je pretpostavka da bi takav prevod i takvo štivo izvesno zabavili čitaoca, ne samo na planu sadržaja, koji je inače verno prenesen u postojećem prevodu, već i na planu jezičkog izraza. Na taj način bi tekst prevoda mogao da zadrži makar deo dvojnog jezičkog registra i dvojnosti jezika u romanu *Čefurji raus!*. Ova ideja ostaje kao predlog za neki budući, revidirani prevod Vojnovićevog romana, ili kao predlog za traduktološke vežbe.

Srpski tekst u *Čefurji raus!* dat je ijekavicom jer su likovi koji govore srpski poreklom iz Bosne; ta mesta ostala su u tekstu prevoda opravdano neekavizirana. Na ovaj način se čuva, mada u veoma maloj meri, određen utisak „stranosti“: prevod je, naime, objavljen u ekavskoj varijanti, i kombinovanje ekavice i ijekavice jeste prime-tino, mada sama ijekavica nije upadljiva u onoj meri u kojoj je upadljivo prisustvo srpskog jezika u slovenačkom tekstu. U narednom primeru, osećaj „stranosti“ u tekstu prevoda čuva se ne samo ijekavicicom već i glagolom „pospremiti“, jer se u Srbiji češće upotrebljava glagol „raspremiti (sto)“, kao i imenicom „stol“, koja u Srbiji glasi „sto“, bez završnog glasa „l“:

[4] „Zašto nisi pospremio stol poslije večere? Zašto nisi izvadio mokru robu iz torbe poslije treninga?“ (13%)

[4a] „Zašto nisi pospremio stol poslije večere? Zašto nisi izvadio mokru opremu iz torbe poslije treninga?“ (str. 32)

U navedenom primeru je možda mogla da se zadrži i imenica „roba“, jer bi se tako postigao efektan primer mešanja, na leksičkom nivou, srpskog (maternjeg) jezika glavnih likova i slovenačkog jezika sredine u koju su se oni doselili. I u narednom i u drugim sličnim primerima, čitalac prevoda prepoznaće ijekavski izgovor likova i odlike njihovog govora, kao u sledećem primeru (oblik „pješke“ i krnjenje infinitiva – „zajebavat“, koje je prisutno u celom romanu):

[5] „Ma nemoj zajebavat, Marina, nećeš valjda pješke na Fužine.“ (26%)

[5a] „Ma nemoj zajebavat, Marina, nećeš valjda pješke na Fužine“. (str. 59)

Smatramo da u prevodu treba sačuvati izvornu pravopisnu nepravilnost, ne primenjujući normu, ukoliko su u delove teksta koji su u originalu dati na srpskom jeziku namerno uneta pogrešna pravopisna rešenja. Ispravno ili pogrešno pravopisno rešenje ne proizvodi razliku u izgovoru, ali kao grafičko rešenje ima jasnu simboličku funkciju, jer na posredan način prikazuje nedovoljan nivo obrazovanja govornika:

[6] „Jel danas tekma?“ (11%)

[6a] „Je l' danas utakmica?“ (str. 32)

Kada je reč o pravopisu, u Vojnovićevom tekstu nam se učinilo naročito zanimljivim grafičko rešenje za superlativ prideva „jak“. Oblak *naj ači* upotrebljen je čak 29 puta, a u prevodu se mogao sačuvati barem deo njegovog negramatičkog, vrlo efektnog, pa skoro i komičnog načina beleženja, možda upotrebom rešenja poput **naj jači*, ili **naj jači* i sl.:

[8] „Naj ači smo, naj ači. Cigani smo, cigani.“ (45%)

[8a] „Najjači smo, najjači. Cigani smo, cigani.“ (str. 102)

U prevodu treba da se sačuvaju i greške koje spadaju u uobičajene u srpskom jeziku i koje su reprodukovane u tekstu romana *Čefurji raus!*. U tom smislu, smatramo da nije bilo potrebe da se oblik „plakajući“ ispravi, jer se on dobro stapa s drugim, neknjiževnim i negramatičkim oblicima koji su namerno unošeni u tekst:

[9] „Ode mali kući plakajući!“ (14%)

[9a] „Mali ode plačući (...)“ (str. 36)

U sledećem primeru sačuvana je kraća, govorna varijanta upitne rečenice bez klitike „li“, čime se jezik srpskog prevoda približava govornom registru. Dodatno, tekst se mogao „poslovenčiti“ i učiniti „stranim“ čuvanjem glasa „č“ u reči „domaću“. Radni glagolski pridев („napiso“ umesto „napisao“) u datom obliku odgovara govornom registru:

[10] „Jesi napiso domaću nalogu?“ (13%)

[10a] „Jesi napiso domaću nalogu?“ (str. 32)

Uticak „stranosti“ u upravo pomenutom primeru postignut je i upotrebom reči „nalogu“, koja je ženskog roda („zadatak“), a čije

se značenje lako dešifruje zahvaljujući pridevu („domaću nalogu“) i kontekstu (otac se obraća sinu u vezi s njegovim školskim obavezama). U nedostatku ovih elemenata, razumevanje date reči moglo bi predstavljati problem srpskom čitaocu; utisak je da je ovo prevodilačko rešenje sasvim valjano. Još jedan način da se dočara govorni registar srpskog jezika jeste izostavljanje završnog glasa „h“ u oblicima potencijala glagola „biti“ (*ja bih : *ja bi*)³:

[11] „To potrebo po fuzbal klubu, za katerega bi se sfajtal z vsakim, ki bi kaj sral čez njega.“ (1%)

[11a] „Ta potreba za fudbalskim klubom, zbog kojeg **bi** se potukao sa svakim ko bi mi srao po njemu.“ (str. 9)

[12] „Mal bi mu koskice prebrojil. Da vidim, če tut njemu tko pucajo k men.“ (42%)

[12a] „Malo **bih** da mu prebrojim košćice. Da vidim da li i njemu pucaju ko meni.“ (str. 94)

Ponekada prevodilac ne primjenjuje izostavljanje glasa „h“ na dosledan način. Tako, policajac u razmaku od nekoliko redova kaže dva puta „A boš...“ (23%), a te oblike na str. 57 prevodilac jednom prevodi književnim oblikom „Hočeš...“, a drugi put – govornim „Oćeš...“; pri tome, situacija, boravak u policijskoj stanici, nije se promenila, a nije se promenio ni stav policajca. Ovakva nedoslednost ne utiče presudno na kvalitet prevoda, ali koristimo ovaj primer da skreneмо pažnju na važnost koju u prevodilačkom poslu ima doslednost u izboru leksike. Izbor leksike je naročito važan u stručnim prevodima, ali leksička doslednost i prilikom prevodenja književnih tekstova predstavlja odraz pažnje koju je prevodilac uložio u sagledavanje izvornog teksta i u leksičke izvore koje je činio sam autor. U širim tekstualnim celinama postoji veća verovatnoća da se dogode nedoslednosti poput upravo navedene. Na primer, na str. 16 prevoda, glagol „zbombati se“ („Zakaj smo se zbombsal po koncu finala“ 3%) preveden je kao „pošibati se“, a na str. 18 istog poglavlja je njegova varijanta bez prefiksa prevedena kao „makljati se“ („In smo se bombal najbolj v lajfu!“ 5%). Slične nedoslednosti javljaju se na stranicama 47 i 48 prevoda:

[13] „Da bog da ti šupak prokrvario!“ (19%)

[13a] „Da bog da ti šupak prokrvario!“ (str. 47)

³ To može biti i rastavljeno pisanje drugih oblika potencijala: *bi smo, *bi ste.

[14] „Mamicu mu pedersku da bog da ga King Kong karo u šupak!“ (19%)

[14a] „Mamicu mu pedersku, da bog da ga King Kong karao u bujlu!“ (str. 48)

Smatramo da leksička monotonost ili leksička raznovrsnost originala moraju biti u najvećoj mogućoj meri sačuvane u prevodu; name, autorovo insistiranje na određenoj leksemi jeste način da se skrene čitaoceva pažnja na nju i na njene konotativne vrednosti.

Na kraju, jedan osvrt i na anglicizme u romanu *Čefurji raus!* Dok standardni slovenački jezik nerado usvaja pozajmljenice iz drugih jezika, tekst romana obiluje rečima preuzetim iz engleskog jezika; te reči su fonetski transkribovane, mada se u standardnom i književnom slovenačkom strane reči i imena beleže u izvornom obliku. Upotrebo stranih reči autor je želeo da reprodukuje osobine govornog registra; pribegavanje stranim rečima može se shvatiti i kao neka vrsta otpora prema naglašenom jezičkom purizmu u Sloveniji. Kako jezički purizam u Srbiji gotovo da ne postoji, strane reči (uglavnom anglicizmi) veoma lako ulaze u medije i u standardni registar, a zbog svoje rasprostranjenosti u drugim registrima nisu zastupljene u velikom broju u govornom registru, jer one ne mogu da vrše funkciju „pobune“ protiv standardnog jezika i protiv društvenih normi i vrednosti koje su, indirektno, nametnute tim jezičkim modelom. I na ovom planu, dakle, postoji opipljiva razlika između slovenačkog teksta, prožetog anglicizmima, i srpskog, u kome su anglicizmi manje zastupljeni. Neki od anglicizama su prevedeni na srpski, jer oni nisu odomaćeni u srpskom. Zanimljiv je način na koji je prevodena reč *lajf* (različito, u zavisnosti od konteksta, budući da u srpskom jeziku ne postoji anglicizam vezan za imenicu *life*, i prevodilac je pribegao rešenjima koja ne odslikavaju uvek govorni registar originala); zanimljivo je, takođe, kako je prevodena reč *niger* – čas pogrdno, čas neutralno. Možemo da istaknemo sledeće reči (spisak ima isključivo ilustrativnu funkciju i nije kompletan):

bazrbitr (3) – koš u poslednjoj sekundi (str. 16 dva puta); čuveni koš (str. 16)

džanki (3) – džanki (str. 123, 126, 147)

džankursku (mamicu mu) (1) – (mamicu) narkomansku (str. 78)

(s)fajtat (3) – potući se (str. 9), šibati se (str. 58), pošibati se (str. 76)

fakič (4) – srednjak (str. 17, 135 dva puta)

fakin šit (1) – jebeno sranje (16)

hartatek (1) – srčka (str. 22)

kapsi (2) – panduri (str. 19, 76)

kul (9) – dobar (str. 16), kul (str. 18, 21, 29, 37, 47, 116, 118, 185)

lajf (42) – ova imenica prevedena je na različite načine, zavisno od konteksta: neviđeno (živčan) (str. 16), nikad bolje (str. 18), ikada u životu (str. 22), u životu (str. 26), ikad (str. 30), u životu (32), celog života (str. 40) itd.

niger (14) – ova imenica prevedena je kao: crnja (str. 18), crnac (str. 49), čamuga (str. 49), crnac (str. 49, dva puta), crnački (str. 49), crnac (str. 49, tri puta), čamuga (str. 49), crnja (str. 49, 113)

roling (1) – dribling (tehnički izraz iz košarke, užeg značenja, preveden izrazom šireg značenja)

prajm tajm (1) – prajm tajm (str. 190)

tu mač (1) – ludilo (str. 32).

Na kraju našeg osvrta možemo zaključiti da roman *Čefurji raus!* zbog svojih jezičkih osobenosti ostavlja prevodiocu veliki prostor za kreativnost i eksperimentisanje. U radu s ovakvim tekstovima prevodilac treba da uzme sebi slobodu da u tekst prevoda unese što više onih elemenata koji tekstu originala daju posebnost, a ukoliko takav postupak nije moguć, prevodilac treba da interveniše dodatno, kompenzativno, na drugim mestima, tamo gde je taj postupak moguć i prihvatljiv. Kod ovakvog prevodilačkog postupka i slobodnijeg ophođenja prema srpskom jeziku moguća je negativna reakcija onih koji su zaduženi za lekturu srpskog teksta, a moguća je i negativna reakcija samog čitaoca. Prevodiočev autoritet i autoritativno obrazloženje usvojenih rešenja mogu otkloniti i minimalizovati eventualne negativne reakcije. Mislimo da je prevodilac mogao da iskoristi taj prostor i da nametne i argumentuje jezička rešenja koja možda nismo navikli da srećemo u srpskom jeziku. Upravo su ta rešenja – a u radu smo predložili neka od njih – mogla da sačuvaju odlike govornog registra originala kao jedan od dva bitna jezička elementa ovog književnog dela. Drugi važan element romana *Čefurji raus!* na koji smo skrenuli pažnju jeste upotreba srpskog jezika u originalu i teško rešiv problem adekvatnog isticanja tih delova teksta u preodu na srpski. Za potonji problem nemamo konstruktivan predlog, tako da pitanje dva književna registra i upotrebe srpskog jezika u delu *Čefurji raus!* ostaje tema za dalja traduktološka razmišljanja i za otvoreno jezičko eksperimentisanje.

Literatura

- Eko, Umberto. 2011. *Kazati gotovo istu stvar*. Beograd : Paideia.
- Đukanović, Maja. 2014. Jezici u kontaktu: stvaranje novog idioma. *Srpski jezik*.
- Hlebec, Boris. 2009. *Opšta načela prevodenja*. Beograd : Beogradska knjiga.
- Malone, Joseph L. 1988. *The Science of Linguistics in the Art of Translation : Some Tools From Linguistics for the Analysis and Practice of Translation*. New York : State University of New York Pres.
- Nergaard, Siri (ed.) 1995. Teorie contemporanee della traduzione. Milano : Bompiani.
- Rajić, Ljubiša (prir.) 1981. *Teorija i poetika prevodenja*. Beograd : Prosveta.
- Sibinović, Miodrag. 1979. *Original i prevod – Uvod u istoriju i teoriju prevodenja*. Beograd : Privredna štampa.
- Skubic, Andrej. 2006. „Načini umeščanja sociolektov v diskurz slovenske literature“. U 42. seminar slovenskega jezika, literature in kulture : Mesto in meščani v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi, ur. Irena Novak Popov, 35–45. Ljubljana : Center za slovenščino kot drugi / tuji jezik.
- Strsoglavec, Đurđa. 2010. „Še sreča, da je slovenščina (južno)slovenski jezik“. U 46. seminar slovenskega jezika, literature in kulture : Slovanstvo v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi, ur. Vera Smole. Ljubljana : Filozofska fakulteta.
- Strsoglavec, Đurđa. 2010. „Kako se govorji v sodobni slovenski prozi“. V Sodobna slovenska književnost (1980–2010) : simpozij Obdobja 29, ur. Alojzija Zupan Sosič, 311–318. Ljubljana : Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi / tuji jezik.
- Venuti, Lawrence. 1995. *The Translator's invisibility. A History of Translation*. London and New York : Routledge.
- Vojnović, Goran. 2008. *Čefurji raus!* Ljubljana : Beletrina. Elektronsko izdanje.
- Vojnović, Goran. 2014. *Južnjaci marš*. Beograd : Rende.
- Weissbort, Daniel and Astradur Eysteinsson (eds.) 2006. *Translation – Theory and Practice: a Historical Reader*. Oxford : Oxford University Press.

Saša Moderc
Univerza v Beogradu
Filološka fakulteta
Srbija

NEKE UGOTOVITVE O SRBSKEM PREVODU KNJIGE »ČEFURJI RAUS!« GORANA VOJNOVIĆA

Knjiga *Čefurji raus!* Gorana Vojnovića prevajalca v srbski jezik postavlja pred dve težavi. Ena je prisotnost dveh registrov slovenskega jezika: pogovornega in knjižnega. Ker v srbščini pogovorni in knjižni register nimata istih lastnosti kot v slovenščini, besedilo prevoda pogosto zabrisuje razlike med njima, s čimer se v prenašanju emotivnih in psiholoških odzivov protagonista izgublja ekspresivnost izvirnika. V članku so prikazane sprejete rešitve in predlagane dodatne možnosti za poudarjanje pogovornega registra v prevodu. Drugi problem je uporaba srbskega jezika v originalnem besedilu, ki opozarja na sociološko in kulturno dezintegriranost glavnega lika v slovensko družbo. Težava izbiре ekvivalenta za srbski prevod, ki bi ustrezal srbskemu besedilu iz originala, in problem ohranjanja tistih funkcij, ki jih ima srbski jezik v slovenskem besedilu, ostajata brez rešitve. Uporaba dialektov srbskega jezika bi povzročila drugačno sociološko in kulturološko podobo. Eno od možnih rešitev bi lahko predstavljala delna zamenjava srbskega jezika iz originala s slovenskimi elementi v prevodu, vendar ta postopek zahteva velik napor in občutek za mero. Srbski bralec ne razume slovenščine v isti meri, kot slovenski bralec razume srbščino. Ob upoštevanju navedenih dveh osnovnih težav v članku ugotavljam, da roman *Čefurji raus!* ostaja nerešen prevajalski izzik in vzpodbuda za dodatne traduktološke analize.

Ključne besede: traduktologija, pogovorni register, književni register, srbski jezik, slovenski jezik

Saša Moderc
University of Belgrade
Faculty of Philology
Serbia

SOME OBSERVATIONS ON THE SERBIAN TRANSLATION OF THE BOOK *ČEFURJI RAUS!* BY GORAN VOJNOVIĆ

The Book *Čefurji raus!* (*Southerners, Go Home!*) by Goran Vojnović places two problems before Slovenian to Serbian translators. One problem is the presence of two registers of the Slovenian language: the spoken language and the literary language. As the spoken and literary languages in Serbian do not have the same characteristics

as their counterparts in Slovenian, in the Serbian translation, the distinction between the registers is often erased; in conveying the emotional and psychological reactions of the protagonist the expressiveness of the original is lost. The paper tracks the adopted solutions and suggests additional formulae that can be used to highlight the spoken register in translation. Another problem is the use of the Serbian language in the original text, where it is meant to indicate the fact that the main protagonist is not socially and culturally integrated in the Slovenian society. The problem of finding the translation equivalent for the Serbian text in the original and the problem of keeping the functions that the Serbian language has in the Slovenian text remain without a solution. The use of various dialects of the Serbian language would create a different sociological and cultural picture, whereas the partial replacement of the Serbian language in the original with Slovenian elements in the translation is a possible solution, but this approach would require great effort and finesse. Readers in Serbia do not understand Slovenian to the same degree as readers in Slovenia understand Serbian. Bearing in mind the two main problems, the paper puts forward the conclusion that the novel Čefurji raus! remains an unresolved challenge for translators and a starting point for new traductological analyses.

Keywords: traductology, spoken register, literary register, Serbian language, Slovenian language